

УДК 94. (477.6):330 + 314.7

АЛФЬОРОВ МИКОЛА,кандидат історичних наук, доцент Горлівського інституту
Міжрегіональної академії управління персоналом**МІСЦЕ МІГРАЦІЙ У РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ
В 1950 - НА ПОЧ. 1960-х рр.**

У статті на основі вивчення літератури та джерел досліджуються зміни в міграціях населення до міст України в 1950 - на поч. 1960-х рр., у т. ч. зовнішніх міграцій. Показано вплив політичних чинників на зміни чисельності населення, природний та механічний приріст та місце міграцій у них.

Ключові слова: міграції, Україна, регіон, населення, чисельність, природний і механічний приріст.

Постановка проблеми. У сучасному світі проблеми руху населення, як природного, так і механічного, набувають надзвичайної актуальності, особливо на тлі того, що окремі країни демонструють високий рівень механічного руху населення, тоді як інші - зростання природного руху населення, що позначається як на їх розвитку в цілому, так і на окремих напрямках міграційної політики. Історичні аспекти міграційного руху України сьогодні викликають посилену увагу водночас ще й тому, що їх осмислення допомагає більш раціонально встановлювати пріоритети міграційної політики держави, відновити історичну справедливість щодо переміщених народів, приймати виважені й досконалі рішення в галузі міграційного законодавства тощо.

Цікавим і маловивченим питанням у зв'язку із цим є зміни в міграціях населення до міст України в 50-60-х рр. ХХ ст., які багатьма дослідниками визначаються як період формування нової міської ідентичності на тлі стрімкого збільшення міського населення за рахунок чисельного напливу сільських жителів та впроваджуваної політики керованих міграцій.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі аспекти розвитку країни в 1950 - сер. 1960-х рр. знайшли відображення в загальних працях і тематичних монографіях [1-3]. Серед них слід відзначити праці П. І. Лаврива [4], Б. Д. Лановика, З. М. Матисяке-

вич, Р. М. Матейко [5], В. К. Барана [6], С. С. Падалки [7], В. О. Романцова [8], Д. С. Шелеста [9], А. П. Пономарьова [10], К. В. Заблоцької [11], Л. В. Ковпак [12], А. О. Саржана [13], Б. Кравченко [14], О. Удод [15], О. В. Потильчака [16], Б. Черкеса [17]. Деякі факти зафіксовані в краєзнавчій літературі [18]. Із праць, які присвячено теоретико-методологічним проблемам урбанізації, слід відзначити праці В. Я. Верменич [19], Г. Л. Глуханової [20], О. В. Андрощук [21] та ін. Окремі питання щодо розвитку міст УРСР, міграцій сільського населення до міст у ці роки було розглянуто в дисертаціях Т. М. Пронь [22], Р. І. Хаялі [23], Н. М. Хоменко [24] та ін.

Мета статті - на основі аналізу літератури та джерел дослідити розвиток населення міст України в 1950 - на поч. 1960-х рр. та роль міграційних процесів як передумови подальших урбанізаційних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зростання чисельності населення міст у повосенні роки відбувалося за рахунок міграцій населення, як внутрішніх, так і зовнішніх, або міжреспубліканських, а також зростання природного приросту населення в самих містах [25]. Ця тенденція діяла й надалі, хоча обсяги міграцій зменшувалися. Питому вагу внутрішніх міграцій у загальній міграції на початку 1960-х рр. показує таблиця 1.

Таблиця 1. - Частка внутрішньореспубліканських міграцій у загальній міграції населення УРСР у 1963-1965 рр. (у %) [26, с. 116]

Роки	Міське населення			Сільське населення		
	прибуло	вибуло	сальдо міграції	прибуло	вибуло	сальдо міграції
1963	70,8	71,6	67,8	70,6	76,0	-85,6
1964	74,6	72,3	86,9	67,0	75,8	-99,0
1965	73,9	73,5	71,9	72,7	78,1	-89,1
Середній показник	73,1	72,5	75,5	70,1	76,6	-91,2

Аналізуючи дані таблиці, можна відзначити, що питома вага внутрішніх міграцій у загальній міграції населення УРСР у 1963-1965 рр. у середньому складала у міського населення: прибуття - 73,1%, вибуття - 73,5%, сальдо міграції - 75,5%, у сільського населення: прибуття - 70,1%, вибуття - 76,6%, а сальдо міграції було негативним - 91,2%. Тобто до міст прибувало більше населення, аніж до сіл, а вибува-

ло більше сільського населення, ніж міського. Отже, міське населення зростало й за рахунок міграцій сільського населення. Домінування внутрішньореспубліканської міграції над міжреспубліканською можна пояснити тим, що в СРСР того періоду домінувала міграція село - місто, а сільське населення всіх республік ментально, економічно було більш готовим до міграцій у міста в межах своїх республік.

Під впливом різниці в умовах життя в містах і селах, в економічному розвитку регіонів, які залежали від еволюції та формування нових територіально-виробничих комплексів, промислових вузлів та ін., обсяги внутрішніх переміщень населення в усій міграції в УРСР щорічно змінювалися. У роки максимальних підвищень для міських поселень вони досягали 74,6% у прибутті, 73,5% у вибутті та 99,0% - у сальдо міграції [27].

Таблиця 2. - Співвідношення напрямів внутрішньореспубліканської міграції населення УРСР у 1958-1965 рр. (у %) [28]

Роки	прибуло				вибуло				Разом
	у міста		у села		із міст		із сіл		
	із міст	із сіл	із міст	із сіл	у міста	у села	у міста	у села	
1958	46,3	32,2	21,5	--	46,3	21,5	32,2	--	100
1959	47,0	33,5	19,5	--	47,0	19,5	33,5	--	100
1960	48,7	32,9	18,4	--	48,7	18,4	32,9	--	100
1961	48,0	32,5	19,5	--	48,0	19,5	32,5	--	100
1962	50,6	32,0	17,4	--	50,6	17,4	32,0	--	100
1963	46,0	30,1	13,9	10,9	46,0	13,9	30,1	10,9	100
1964	46,9	28,3	14,5	10,3	46,9	14,5	28,3	10,3	100
1965	46,1	29,7	14,7	9,5	46,1	14,7	29,7	9,5	100
середній показник	47,5	35,5	17,5	10,2	47,5	17,5	35,5	10,2	100

Аналізуючи цю таблицю, можна відзначити, що в 1958-1965 рр. зросла інтенсивність міграцій між містами. Це пояснювалось недостатнім рівнем розвитку малих і середніх міст. Центрами тяжіння для міських мешканців, особливо для молоді, ставали великі міста. Цьому сприяли не тільки більші можливості працевлаштування, але намагання молоді отримати вищу освіту. При цьому інтенсивність міграцій сільського населення зменшувалася на початку 1960-х років, що показує таблиця 3. Із цієї таблиці можна також довідатися про темпи зростання внутрішньореспубліканської міграції із сіл у міста УРСР у 1959-1965 рр.

Таблиця 3. - Темпи зростання внутрішньореспубліканської міграції з сіл до міст УРСР у 1959-1965 рр. (у % до 1958 р.) [29]

роки	прибуло із сіл	вибуло до сіл	сальдо міграції
1959	97,9	85,1	123,7
1960	93,1	77,3	125,2
1961	79,9	71,6	96,8
1962	79,3	64,5	109,3
1963	81,1	56,1	131,8
1964	75,5	57,7	111,3
1965	82,5	60,9	126,0

Як бачимо, найбільші обсяги міграції із сіл до міст фіксувалися наприкінці 1950-х рр. і в 1964-1965 рр., при цьому вибуття з міст до сіл постійно зменшувалося з 85,1% у 1959 р. до 56,1% у 1963 р., що відбивало тенденцію тяжіння сільського населення, насамперед молоді, до міст. Це свідчило про розширення урбанізаційних процесів і було пов'язано з екстенсивним розвитком економіки, будівництвом нових підприємств [30].

Одночасно зростали обсяги та інтенсивність зовнішньої, або міжреспубліканської, міграції. Її характерною рисою було те, що мешканці інших республік прибували як із міст, так і з сіл. Інтенсивність міжреспубліканської міграції міського й сільського населення показує таблиця 4.

Зрозуміло, що таблиця не розкриває всіх особливостей міграцій населення наприкінці 1950-х - на початку 1960-х рр. унаслідок досить короткого терміну дослідження, а також відсутності висвітлення напрямів міграцій. Особливості внутрішніх міграцій можна простежити за змінами у співвідношенні напрямів внутрішніх міграцій населення, що подає таблиця 2.

Аналіз таблиці показує, що в міжреспубліканських міграціях у прибутті до міст УРСР переважало міське населення, що особливо було помітно наприкінці 1950-х рр., коли йшло інтенсивне будівництво нових шахт та підприємств важкої промисловості. При вибутті мешканці міст надавали перевагу містам. У той же час міграції сільського населення з інших республік до міст УРСР були значно меншими, при цьому в разі вибуття досить значна частина надавала перевагу селам [32].

Значний вплив на розвиток міграцій та урбанізаційних процесів мала не тільки політика радянської урбанізації, але й більш сприятлива демографічна ситуація [33]. При цьому, незважаючи на поступове зменшення коефіцієнта народжуваності з 22,8 народжень на 1 тис. осіб у 1950 р. до 20,5 народжень на 1 тис. осіб у 1960 р., коефіцієнт смертності також знизився з 8,5 померлих на 1 тис. осіб у 1950 р. до 6,9 померлих на 1 тис. осіб у 1960 р., що дало досить стабільний, хоча й із деяким зменшенням, коефіцієнт природного приросту населення, який знизився з 14,3 на 1 тис. осіб у 1950 р. до 13,6 на 1 тис. осіб у 1960 р. Одночасно фіксувалося зменшення міграційного приросту населення з +2,9 на 1 тис. осіб у 1950 р. до +1,1 на 1 тис. осіб у 1960 р. На початку 1960-х рр., щоправда, відбувається деяке його зростання - до +1,4 на тис. осіб у 1965 р. У той же час на 1965 р. коефіцієнт смертності зріс до 7,6 померлих на 1 тис. населення, а коефіцієнт народжуваності знизився до 15,3 народжень на 1 тис. населення [34]. Тобто з 1965 р. демографічна ситуація починає погіршуватися, що пов'язано з віддаленими наслідками війни та загальним зменшенням чисельності населення в окремих вікових групах. Проте це деякою мірою компенсувалося зростанням чисельності населення та тривалості життя. У 1951 р. чисельність населення України склала 37,2 млн осіб, з яких 13,4 млн осіб мешкало у містах; у 1956 р. - 39,7 млн осіб і 16 млн осіб відповідно, у 1961 р. - 43,1 млн осіб і 20,6 млн осіб відповідно. Якщо в 1950 р. тривалість життя в Україні складала 61,3 роки у чоловіків і 69,7 років у жінок, то в 1955 р.

Таблиця 4. - Інтенсивність міжреспубліканської міграції міського й сільського населення УРСР у 1958-1965 рр. (на 1000 осіб середньорічного міського населення) [31]

Роки	Прибуло з міст ін. республік	Вибуло до міст ін. республік	Сальдо міграції в міграційних взаємозв'язках міст	Прибуло із сіл ін. республік	Вибуло до сіл ін. республік	Сальдо міграції в міграційних взаємозв'язках із селами
1958	18,0	15,7	2,3	10,2	6,0	4,2
1959	15,6	14,5	1,1	8,6	4,9	3,7
1960	15,6	14,4	1,2	7,2	4,5	2,7
1961	15,0	13,9	1,1	6,2	4,1	2,1
1962	13,5	12,4	1,1	5,5	3,4	2,1
1963	13,1	11,5	1,6	6,9	3,6	3,3
1964	11,1	11,0	0,1	4,6	3,4	1,2
1965	12,1	10,3	1,8	5,1	3,6	1,2
Середньорічний коефіцієнт	14,3	12,9	1,3	6,8	4,2	2,6

вона відповідно складала 65,4 роки і 72,2 роки, а в 1960 р. - 67,4 роки у чоловіків і 73,9 років у жінок, у 1965 р. - 67,9 років у чоловіків і 74,6 років у жінок [35].

Будівництво нових підприємств у містах та зростання їх кількості призводили й до зростання території самих міст як за рахунок будівництва нових житлових масивів, так і включення в межі міст прилеглих населених пунктів. Наприклад, рішенням виконкому Миколаївської обласної Ради депутатів трудящих у січні 1961 р. смт Варварівка Варварівського району було включено в межі м. Миколаєва з підпорядкуванням території селища Центральної районної Ради депутатів трудящих, а с. Балабанівка Жовтневого району було включено в смугу смт Жовтневе, яке було віднесено до категорії міст районного підпорядкування. Подібним шляхом з'являлися й нові селища міського типу [36].

Отже, у 1953-1964 рр. відбувається інтенсифікація урбанізаційних процесів, що було пов'язано з екстенсивним розвитком економіки, будівництвом нових промислових підприємств, у першу чергу, у традиційних центрах промисловості й відповідним зростанням обсягів міграцій як сільського населення до міст, так і зовнішніх міграцій з інших республік СРСР. Це призводило до зростання кількості й чисельності населення міст, особливо великих промислових центрів, і початку формування міських агломерацій. Особливістю урбанізаційних процесів у цей період були численні перетворення - від адміністративно-територіальних до управління розвитком економіки, що наклало свій відбиток на кількісні та якісні показники урбанізаційних процесів.

Висновки

1. У 1950 - на поч. 1960-х рр. в УРСР відбувається інтенсифікація урбанізаційних процесів, що було пов'язано з екстенсивним розвитком економіки, будівництвом нових промислових підприємств, у першу чергу, у традиційних центрах промисловості й відповідним зростанням обсягів міграцій як сільського населення до міст, так і зовнішніх міграцій з інших республік СРСР. Це призводило до зростання кількості й чисельності населення міст, особливо великих промислових центрів і початку формування міських агломерацій.

2. Сам процес міграції населення до українських міст пов'язаний, по-перше, із домінуванням трудової міграції, по-друге, зі збільшенням бажаючих отримати спеціалізовану та вищу освіту, а відтак -

кращі умови життя й можливості для подальшого працевлаштування.

ЛІТЕРАТУРА

- Україна: друга половина XX століття. Нариси історії / [Панченко П. П., Плющ М. Р., Шевченко Л. А. та ін.]. - К. : Либідь, 1997. - С. 77-120.
- Історія України / [Думко Ф. К., Столбуненко М. М., Красовський В. М. та ін.]. - Одеса : Астропринт, 2003. - С. 466-483.
- История рабочих Донбасса : в 2 т. - Т. 2. - К. : Наук. думка, 1981.
- Лаврів П. І. Історія Південно-Східної України / П. І. Лаврів. - К. : УВС, 1996. - 208 с.
- Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу / Б. Д. Лановик, З. М. Матисякевич, Р. М. Матейко. - К. : Вікар, 1999. - 737 с.
- Баран В. К. Україна 1950-1960-х рр.: Еволюція тоталітарної системи / В. К. Баран. - Львів : Ін-т українознавства ім. Крип'якевича НАН України, 1996. - 448 с.
- Падалка С. С. Україна 60 - 90-х років XX століття. Державність в історичній площині тоталітаризму / С. С. Падалка. - К. : Медицина, 2000. - 389 с.
- Романцов В. О. Робітничий клас Української РСР (1946-1970 рр.) / В. О. Романцов. - К. : Вид-во Київського університету, 1972. - 219 с.
- Шелест Д. С. Количественные и качественные изменения в составе рабочего класса Украинской ССР (1950-1970 гг.) / Д. С. Шелест. - Днепропетровск : Промінь, 1971. - 186 с.
- Пономарьов А. П. Сучасна сім'я і сімейний побут робітників Донбасу. 1950 - 1975 рр. / А. П. Пономарьов. - К. : Наук. думка, 1978. - 143 с.
- Заблоцька К. В. Заробітна плата робітників в важкій промисловості України протягом 60-х - першої половини 80-х років / К. В. Заблоцька // Історичні і політологічні дослідження. - 2002. - 3/4 (11/12). - С. 170-175.
- Саржан А. О. Новітня історія Донбасу (1945-1999) / А. О. Саржан. - Донецьк : Сталкер, 1999. - 463 с.
- Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення у другій половині XX ст. (1945 - 2000 р.) / Л. В. Ковпак. - К. : Інститут історії НАН України, 2003. - 250 с.
- Кравченко Б. Соціальні зміни та національна свідомість в Україні XX століття / Б. Кравченко. - К. : Основа, 1997. - 423 с.
- Удод О. Про історію повсякденності / О. Удод // Бористен. - 2000. - № 4 (106). - С. 9-10.
- Потильчак О. В. Радянський військовий полон та інтернування в Україні (1939-1954) / О. В. Потильчак. - К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2004. - 482 с.
- Черкес Б. Архітектура України напередодні XXI століття / Б. Черкес // Архітектурний вісник. - 1999. - № 3-4 (9). - С. 6-12.

18. Луганск: Исторический очерк. - Донецк, 1969. - 138 с.; Донецк: Историко-экономический очерк. - Донецк, 1969. - 112 с.

19. Верменич Я. В. Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики / Я. В. Верменич // Український історичний журнал. - 2004. - № 3. - С. 21-38.

20. Глуханова Г. Л. Демографические аспекты урбанизации Украинской ССР в 1959-1989 гг. / Г. Л. Глуханова // Миграция и урбанизация населения (на материалах Украины и Польши) : сб. науч. трудов. - К., 1992. - С. 83-141.

21. Андрощук О. В. Політика перейменувань об'єктів адміністративно-територіального поділу в УРСР в 40-60-ті рр. XX ст.: мета, механізм реалізації, наслідки / О. В. Андрощук // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. статей. - К., 2003. - Вип. 22-23. - С. 166-187.

22. Пронь Т. М. Міграційні та етнічні процеси на Півдні України за доби радянської державності (на матеріалах Миколаївської та Херсонської областей) : дис. ... канд. іст. наук / Т. М. Пронь. - Донецьк, 2005.

23. Хаялі Р. І. Кримськотатарський народ в умовах депортації (1944 - 1967 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Р. І. Хаялі. - Запоріжжя, 2000. - 17 с.

24. Хоменко Н. М. Повсякденне життя студентської молоді України (1950 - 1960-ті рр.) : дис. ... канд. іст. наук / Н. М. Хоменко. - К., 2008.

25. Алфьоров М. А. Міграційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток Донбасу (1939-1959 рр.) : [мо-

нографія] / М. А. Алфьоров. - Донецьк : Український культурологічний центр, Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка, 2008. - С. 74.

26. Жученко В. Демографическое развитие Украинской ССР (1959-1970) / В. Жученко, В. Стешенко. - К., 1977. - С. 161.

27. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945-1991 рр. : [монографія] / М. А. Алфьоров. - Донецьк : Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ "Східний видавничий дім", 2012. - С. 219.

28. Жученко В. Указ. праця. - С. 168.

29. Жученко В. Указ. праця. - С. 169.

30. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945-1991 рр. : [монографія] / М. А. Алфьоров. - Донецьк : Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ "Східний видавничий дім", 2012. - С. 220.

31. Жученко В. Указ. праця. - С. 180.

32. Народное хозяйство Украинской ССР. Стат. ежегодник. К 60-летию образования Союза Сов. Республик / [отв. за вып. Б. А. Синько]. - К. : Техніка, 1982. - С. 18.

33. Салій І. М. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти / І. М. Салій. - К. : Наук. думка, 2005. - С. 39.

34. Там само. - С. 39.

35. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945-1991 рр. : [монографія] / М. А. Алфьоров. - Донецьк : Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ "Східний видавничий дім", 2012. - С. 221.

36. Там само. - С. 221.У

Алферов Николай,

кандидат исторических наук, доцент Горловского института Межрегиональной академии управления персоналом

МЕСТО МИГРАЦИЙ В РАЗВИТИИ НАСЕЛЕНИЯ ГОРОДОВ УКРАИНЫ В 1950 - НАЧ. 1960-х гг.

В статье на основе изучения литературы и источников исследуются изменения в миграционном процессе населения в города Украины в 1950 - нач. 1960-х гг, в т.ч. внешних миграций. Показано влияние политических факторов на изменения численности населения, динамика естественного и механического прироста и место миграций в них.

Ключевые слова: миграции, Украина, регион, население, численность, естественный и механический прирост.

Alferov Mykola,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Gorlivka Branch of Interregional Academy of Personnel Management

MIGRATIONS IN TOWNS OF UKRAINE IN 1950-1960 YEARS

In article consider the migrations of the population in 1950-1960 years. Shown changes dynamics quantity migrations of population in towns in this years. The conclusions on the nature of influence of political factoris into changes quantity of population, natural and mechanical increase.

This article shows the formation of basic branches of migrational politics and its realization, influence to social and economic development and also the condition of the population in regions just before the Great Patriotic War. It is revealed the peculiarities of migrational processes industry towns during the Great Patriotic War, consequences of military depopulation for the demographical and socio-economic development. It is found out the interconnection and mutual dependence of foreign migration and socio-economic development of the region. The methods of realization of the state migrational policy in Ukraine are determined here too. According to the analysis of the contemporary records we can follow the dynamics of coming of the population and leaving it, the reasons of fluctuation in the supply of trained personal and the part of external migrations in the formation of labour resources and population tons. The autor of the thesis explores the evolution of the state migration policy and its consequences for the social and economic development Ukraine.

Key - words: Ukraine ,region, migrations, population, natural and mechanical increase of population, quantity.

REFERENCES

1. Panchenko P., Plyusch M., Shevchenko L. (1997), *Ukraine: second parte XX century, novels of history*. Kyiv, pp.77-120.
2. Dumko F., Stolbunenko M., Krasovskiy V. and other(2003), *History of Ukraine*, Odessa, pp. 466-483.
3. *History Workers of Donba ss* (1981), v. 2, Naukova dumka, Kyiv.
4. Lavriv P.I. (1996), *History of Eastern Ukraine*, UVS, Kyiv, p. 208.
5. Lanovik B., Matiasevich Z., Mateyko R. (1999). *Economic History of Ukraine and world*, Vikar, Kyiv, p. 737.
6. Baran V. (1996), *Ukraine 1950-1960 years.: Evolution total system*, Lviv, p. 448.
7. Padalka S. (2000), *Ukraine 60-90s years XX century*, Medical, Kyiv, p. 389.
8. Romantsov V. (1972), *Workers of Ukraine SSR (1946-1970)*, University of Kyiv, Kyiv, p. 219.
9. Shelest D. S. (1971), Quantitative and qualitative changes in the composition of the working class Ukrainian SSR (1950-1970), Promin, Dnepropetrovsk, 186 p.
10. Ponomariov A. P. (1978), Modern Family and Family Life workers Donbass. 1950 - 1975, Kyiv, 143 p.
11. Zablotska K. V. (2002), *Historical and Political studies*, № 3/4 (11/12), pp. 170-175.
12. Sarjan A.O. (1999), *Latest History of Donbass (1945-1999)*, Stalker, Donetsk, 463 p.
13. Kovpak L.V. (2003), *Social and Private life of population in second part XX (1945-2000)*, Institute of History of Ukraine under the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 250 p.
14. Kravchenko B. (1997), Social Change and National Consciousness in Ukraine twentieth century, Osnovy, Kyiv, 423 p.
15. Udod O. (2000), *Borysten*, № 4 (106), pp. 9-10.
16. Potylchak O. V. (2004), Soviet war captivity and internment in Ukraine (1939-1954), Kyiv, 482 p.
17. Cherkes B. (1999), *Journal of Architecture*, № 3-4 (9), pp. 6-12.
18. Lugansk: Historical Review (1969), Donetsk, 138 p.; Donetsk: History and Economics Review (1969), Donetsk, 112 p.
19. Vermenych Ya. V. (2004), *Ukrainian Historical Journal*, № 3, pp. 21-38.
20. Glukhanova G. L. (1992), *Migration and urbanization of the population (based on materials of Ukraine and Poland): collection of scientific works*, Kyiv, pp. 83-141.
21. Androshchuk O. V. (2003), *History of Ukraine. Little-known names, facts, a collection of articles*, issue 22-23, pp. 166-187.
22. Pron T. M. (2005), *Migration and Ethnic Processes in the South of Ukraine during the period of the Soviet state (based on Mykolayiv and Kherson region)*, Thesis for the degree of Candidate of Historical Science, Donetsk.
23. Khayali R. I. (2000), *Crimean Tatar people in deportation (1944 - 1967 years)*, Abstract of thesis for the degree of candidate of Historical Science, Zaporizhzhya, 17 p.
24. Homenko N.(2008), *Everyday student's youth life in Ukraine (1950-1960 th.)*, Manuscript, Master's thesis for gaining the science degree of candidate of history science on the specialization 07.00.01, The History of Ukraine, The institute of the history of Ukraine of National Academy of Science of Ukraine, Kyiv.
25. Alferov M.A. (2008), *Migrational Processes and Their Influence to Socio-economic Development of Donbass in 1939-1959*, Donetsk, p.74.
26. Juchenko V., Steshenko V. (1977), *Demografic development of Ukraine SSR (1959-1970)*, Kyiv, p.161.
27. Alferov M.A. (2012), *Urbanization Processes of Ukraine in 1945-1991*, Donetsk, 555 p.
28. Juchenko V., Steshenko V. (1977), *Demografic development of Ukraine SSR (1959-1970)*, Kyiv.
29. Juchenko V., Steshenko V. (1977), *Demografic development of Ukraine SSR (1959-1970)*, Kyiv.
30. Alferov M.A. (2012), *Urbanization Processes of Ukraine in 1945-1991*, Donetsk, 555 p.
31. Juchenko V., Steshenko V. (1977), *Demografic development of Ukraine SSR (1959-1970)*, Kyiv.
32. Sinko B. A. (1982), The national economy of the Ukrainian SSR, Tekhnika, Kyiv, p. 18.
33. Saliy I.M. (2005), *Urbanization of Ukraine: social and management aspects*, Kyiv.
34. Ibid.
35. Alferov M.A. (2012), *Urbanization Processes of Ukraine in 1945-1991*, Donetsk, 555 p.
36. Ibid.

© Алфьоров Микола

Надійшла до редакції 25.04.2013